

ZINĀTNISKAIS GRĀDS PAVER PLAŠĀKAS IESPĒJAS –

doktorantūra Daugavpils Universitātē

Šajā laikā, kad jaunā doktorantūras modeļa ieviešana Latvijā ir kļuvusi par vienu no apspriestākajiem un diskutablākajiem jautājumiem augstākās izglītības jomā, ir būtiski uzsvērt, ka doktorantūras studijās iegūtās zināšanas, ko apliecina arī zinātniskais doktora grāds, ir ļoti nozīmīgas gan akadēmiskajā, gan profesionālajā darbā.

Daugavpils Universitātē šajā studiju gadā 37 studējošie ir uzsākuši studijas 11 dažādās doktora studiju programmās, izrādot interesi par humanitārajām, sociālajām un dabaszinātnēm. Savu redzējumu par doktorantūras studijām Daugavpils Universitātē, studējošo motivāciju iesaistīties zinātniskajā darbā un nākotnes izaicinājumiem izteica gan universitātes vadošie darbinieki, gan doktora studiju programmās studējošie. Sarunā piedalījās Daugavpils Universitātes rektore, Izglītības un vadības fakultātes Pedagoģijas un pedagoģiskās psiholoģijas katedras profesore, doktora studiju programmas “Vadībzinātne” un maģistra studiju programmas “Sabiedrības un iestāžu vadība” direktore *Dr. psych. Irēna Kokina* un zinātņu prorektors, Dzīvības zinātņu un tehnoloģiju institūta Biosistemātikas departamenta profesors, doktora studiju programmas “Bioloģija” direktors, akadēmiķis *Dr. biol. Arvīds Barševskis*.

Jūs esat gan universitātes vadošie darbinieki, gan zinātnieki, gan doktora studiju programmu direktori, gan promocijas darbu vadītāji. Kāpēc izvēlas studēt doktorantūrā?

Irēna Kokina (I.K.): Mēs dzīvojam tādā laika posmā, kad jebkuram profesionālim ir nepieciešams augt un pilnveidoties, un tas ir saistīts gan ar personīgo konkurētspēju un produktivitāti, gan ar pielāgošanos pārmaiņām un straujajām tehnoloģiju izmaiņām, gan ar pārlicinošu un stabilu skatu nākotnē. Līdz ar to studijas doktorantūrā, manuprāt, ir vispiemērotākais studiju veids, kas dod iespēju turpināt iedziļināšanos kādā specifiskā zinātņu virzienā, veikt atbilstošu pētniecisko darbu un spēt sevi pozicionēt kā pieprasītu speciālistu.

Arvīds Barševskis (A.B.): Doktora zinātniskais grāds paver plašākas iespējas. Es pazīstu Daugavpilī vairākus uzņēmējus, kas ir zinātņu doktori. Viņu uzņēmumi ir zinātņietilpīgi. Šie uzņēmēji nāk uz universitāti un runā ar zinātniekiem. Pazīstu vairākus ārstus ar zinātņu doktora grādu, un viņi visi ir lieliski speciālisti. Persona ar zinātņu doktora grādu – tas ir cits līmenis, tā ir cita domāšana – plašāka un inovatīvāka.

Kas jūs motivēja izvēlēties zinātnieka karjeru?

I.K. Manuprāt, tas, kurš ir uzsācis zinātniski pētniecisko darbību, vienkārši nevar apstāties, jo tieši zinātniskā pētniecība ļauj risināt dažādas problēmas. Savukārt, lai to risinājumi būtu pamatoti, jāmeklē atbilstošs pētnieciskā darba vispiemērotākais veids.

A.B. Es jau 4. klasē zināju, ka kļūšu par biologu. Man paveicās ar skolu, skolotājiem, klases audzinātāju, kas dažādos veidos mani atbalstīja, veicināja manas intereses par zinātnes attīstīšanu. Man paveicās, ka es bioloģiju savulaik studēju tieši Daugavpils Pedagoģiskajā institūtā. Mazā augstskolā pasniedzēji daudz vairāk laika velta komunikācijai ar studentiem. Būdams tikai 2. kursa students, es jau biju personīgi pazīstams ar tā laika vadošajiem PSRS koleopterologiem. Es nebaidījos viņiem rakstīt, uzdot dažādus jautājumus, braukt pie viņiem uz Maskavu, Sanktpēterburgu. Jaunajiem zinātniekiem vienmēr saku: “Spraudiet pēc iespējas augstāku mērķi un dariet visu iespējamo un neiespējamo, lai to sasniegtu, ticiet saviem spēkiem un nebaidieties komunicēt ar savas nozares speciālistiem, vienalga, kurā pasaules malā.”

Kā, jūsuprāt, iespējams palielināt zinātniskā grāda ieguvēju skaitu? Kas motivētu cilvēkus izvēlēties studijas doktorantūrā?

I.K. Tā, kā to dara daudzas valstis – motivējot ar ieņemamo amatu prasībām gan pēc juridiskā statusa, gan atbalstot finansiāli.

A.B. Ja būtu lielākas darba iespējas un adekvāts atalgojums, doktorantu skaits noteikti palielinātos. Latvijā ir ļoti daudz gudru un izcili talantīgu cilvēku. Vismaz pagaidām. Taču zemais un neregulārais finansējums zinātnes un augstākās izglītības jomā ir novedis pie zemā zinātnes

prestīža. Vai jaunā zinātnieka atalgojums, kas dažreiz ir tāds pats kā apkopējam vai sētniekam, motivē jauniešus studēt doktorantūrā? Protams, ka nē. Kamēr Latvijā zinātne netiks finansēta vismaz vidējā Eiropas Savienības līmenī, visas runas ir demagoģija. Politikā un dažreiz sabiedrības pārstāvji mēdz kritizēt zinātniekus par to, ka nav atdeves ekonomikai, vienlaicīgi apzināti nerunājot par to, kāds finansējums Latvijā tiek atvēlēts zinātniekiem. Zinātnes un augstākās izglītības apzināta badināšana diemžēl jau ilgu laiku ir mērķtiecīga valsts politika, kas nav ilgtspējīga. Atvēliet adekvātu finansējumu zinātnei un saņemsiet pienesumu ekonomikai! Citādi nenotiks! Un maziniet birokrātiju, citādi zinātniekam nav laika pētīt, viņam jāraksta atskaite.

Šajā gadā Daugavpils Universitātē pieprasītākās doktora studiju programmas ir “Bioloģija”, “Literatūrzinātne” un “Izglītības zinātnes”. Kāpēc, jūsuprāt, tiek izvēlētas tieši šīs jomas?

I.K. Šobrīd Daugavpils Universitātē praktiski visos zinātņu virzienos piepilda budžetā atvēlētas doktorantūras studiju vietas. Cits jautājums, cik to budžeta vietu katrā no virzieniem ir. Līdz ar to grūti spriest, kuras ir pieprasītākās studiju programmas. Ja vērtēt pēc iesniegtajiem dokumentiem katrā no virzieniem, tad “Izglītības zinātnēs” pretendentu skaits tik tiešām šogad bija vislielākais, lai gan budžeta vietu skaits bija uz pusi mazāks no pieprasītajām. Respektīvi, dažiem pretendentiem nācās noslēgt līgumu studijām par maksu. Vēlme studēt šajā virzienā acīmredzot ir saistīta ar to, ka tieši izglītības nozarē pašreiz ir ļoti daudz risināmu problēmu, turklāt tas attiecināms ne tikai uz situāciju Latvijā, bet gan visā pasaulē kopumā. Tieši tāpat katru gadu ir pietiekami daudz pretendentu doktorantūras programmā “Vadībzinātne”, piesakoties ne tikai studijām budžetā, bet arī par maksu. Turklāt šajā virzienā katru gadu ir studējošie no ārvalstīm. Kas attiecas uz studiju virzieniem “Bioloģija” un “Literatūrzinātne”, tad tie Daugavpils Universitātē jau tradicionāli ir augstā līmenī un apliecinājuši sevi ar augstiem pētnieciskajiem rezultātiem rādītājiem.

A.B. Nosauktie virzieni pašlaik ir vieni no spēcīgākajiem Daugavpils Universitātē. Bioloģijas virzienā ar studentiem sākam strādāt jau pirmajā dienā, kad viņi uzsāk studijas universitātē. Atbilstoši studentu interesēm mēs viņus piesaistām laboratorijām un aktīvākajiem zinātniekiem. Pirmā kursa studentiem piedāvājam noslēgt brīvprātīgā darba līgumu. Students veic noteiktus darbus laboratorijās, bet, beidzot studijas, saņem apliecinājumu par studiju laikā iegūto darba pieredzi. Turklāt mūsu bioloģiem ir ļoti cieša sadarbība ar ārvalstu universitātēm. Jau studiju laikā daudziem studentiem ir pirmās publikācijas izdevumos, kas indeksēti SCOPUS vai Web of Science datubāzēs.

Kā Daugavpils Universitāte atbalsta savus doktorantus? Kādas ir viņu iespējas studiju laikā?

A.B. Daugavpils Universitātes doktorantiem ir plašas iespējas strādāt izcilos darba apstākļos ar modernu aprīkojumu, braukt uz ārvalstu zinātniskajām institūcijām ERASMUS+ u. c. mobilitāšu ietvaros, piedalīties Daugavpils Universitātes pētniecības grantu konkursos. Pie mums strādājošiem doktorantiem ir iespēja saņemt ļoti konkurētspējīgu autoratlīdzību par katru SCOPUS/Web of Science publikāciju, saņemt universitātes finansējumu publicēšanas izdevumu segšanai, par Hirša indeksu un daudzas citas “ekstras”. Maniem doktorantiem, kas pēta vaboles, ir cieša sadarbība ar Mindanao Universitāti Filipīnās, kur pēc mūsu piemēra tika izveidots analogs vaboļpētniecības centrs. Notiek kopīgas ekspedīcijas gan Filipīnās, gan Latvijā, regulāri kopīgi vebināri par noteiktu vaboļu pētīšanas tēmu, ir daudzas kopīgas publikācijas. Man ir doktoranti, kas paši ir atklājuši un aprakstījuši pat 40 zinātnei jaunas, līdz šim nezināmas sugas. Tas ir nopietni. Viņi jau kā doktoranti darbojas nopietnā starptautiskā līmenī.

Kāds ir jūsu viedoklis par jauno doktorantūras modeli, kuru drīzumā plānots ieviest Latvijā?

I.K. Manuprāt, tas ir atbalstošs potenciālo doktorantu piesaistei, perspektīvs un ir orientēts uz nopietnām pārmaiņām. Atzinīgi vērtējams doktorantūras studijām atvēlētais stipendiju fonds, tas noteikti motivēs potenciālos studentus pievērsties pētnieciskajam darbam. Savukārt universitātēm, kas realizēs doktorantūras studijas, ļoti nopietni būs jāplāno potenciālās darba vietas, kuras varētu piedāvāt doktorantiem gan studiju laikā, gan pabeidzot studijas.

A.B. Es pats esmu bijis darba grupā, kura izstrādāja šo modeli. Mēs brīžiem strīdējāmies līdz baltkvēlei, bet kompromiss tika atrasts. Ir daudzas ļoti labas lietas, ir diskutējamas, ir arī šis tas, kas, man šķiet, nav līdz galam izdiskutēts. Taču kopumā es esmu cerīgs un saku labus vārdus par Izglītības un zinātnes ministriju – jaunā doktorantūras modeļa izstrādē nozare bija iesaistīta, un varbūt tāpēc tas sanāca pietiekami labs. Protams, tie, kuri pieraduši doktorantiem lasīt lekcijas, to noteikti kritizēs, taču, manuprāt, doktorantūrā pamata akcenti jāliek uz pētniecību, un tas šajā dokumentā ir nepārprotami iestrādāts. Laiks rādīs, taču, manuprāt, šoreiz ir iets pareizajā virzienā.

“Zinātnes Vēstnesim” sagatavoja **Anna Vanaga**,
Daugavpils Universitātes Zinātņu daļas vadītāja
Avots: “Zinātnes Vēstnesis”, nr. 15, 2020. gada 21. septembris